

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№11

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025 noyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[™]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 833 sahifa.
2025-yil, noyabr

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afurovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

JAHONDA KREATIV IQTISODIYOTNING RIVOJLANISHINING UMUMIY GLOBAL TENDENSIYALARI.....	12
Ismailov Azizbek Ruzimaxmatovich	
CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH VA EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDA BOZOR INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	22
Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich	
XORIJIY INVESTITSİYALAR VA IQTISODIY O'SISH O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIR	30
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA XIZMATLAR EKSPORTINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	35
Sultonov Shodiyor Abduxalilovich, Karshiyeva Charos Mamasoliyevna	
QASHQADARYO VILOYATIDA OLIY TA'LIM VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI ASOSIDA YUQORI MALAKALI KADRLAR TAYYORLASHNING HOZIRGI HOLATI.....	41
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	48
Xodjimatrov Xamidullo Mamirjonovich	
TIJORAT BANKLARI KREDIT PORTFELNI SAMARALI BOSHQARISH: MUAMMO VA TAKLIFLAR.....	53
Yusupov Shaxzod Maxmatmurodovich	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY OMILLAR VA IQTISODI SAMARADORLIGI TAHLILI.....	59
Axatova Shahnoza	
SANOATNING "DRAYVER" SOHALARINI RIVOJLANTIRISH	63
Mamurjonova Ruxshonabegim Farxodovna	
РОЛЬ КРЕАТИВНОЙ ИНДУСТРИИ В РЕГИОНАЛЬНОМ РАЗВИТИИ КАРАКАЛПАКСТАНА.....	69
Хошимова Камилла Навфал қизи	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	79
Тожиева Шахноза Бобомуратовна, Расулова Дилфуза Валиевна	
АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	86
Файзиёв Умуркул Шухратович	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATIDA ISTEMOLCHILARNI MOTIVATSIYALASH MASALALARI	97
Jalilov Jamshid G'anijonovich	
СТАНДАРТЫ КАЧЕСТВА КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	103
Ўролова Севара Бехзод қизи	
BANKLARDA KAPITAL YETARLILIGI VA LIKVIDLIKNI AUDITORLIK BAHOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	109
Narziyev Hayotjon Azamatovich	
NATIJAVIYLIKKA YO'NALTIRILGAN BudgetLASHTIRISH ORQALI FISKAL SAMARADORLIKNI OSHIRISH MASALALARI.....	115
Allakuliyev Akmal Baltayevich	
AUDITORLIK XULOSALARIDA AUDITORLARNING PROFESSIONAL MULOHAZALARNING ASOSLILIGINI ANIQLASH AHAMIYATI	120
Parpiyev Jaxongir Iloxomjonovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA YASHIL MOLIYALASHTIRISH: NAZARIY VA AMALIYOT UYG'UNLIGI.....	126
Xalikov S. X.	

TURISTIK KORXONALARDA BREND KAPITALINI BAHOLASH.....	131
Zufarov Akmal Gulamiddinovich	
AYOLLAR ISH BILAN BANDLIGINI OSHIRISHDA KASANACHILIKNING AHAMIYATI	141
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	148
Алимова Дилафруз	
O'ZBEKISTON UZUMCHILIK KORXONALARINING EKSPORT MARKETING STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YASHIL INNOVATSIYALAR VA TEXNOLOGIYALARNING O'RNI.....	153
Usmonova Diyora Mahmud qizi	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLAR TRANSFORMATSIYASI SHAROITIDA SOLIQ BOSHQARUVI SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI	161
Radjabov Umurzoq Ablakulovich	
ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО СЕКТОРА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: РОЛЬ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭНЕРГЕТИКИ	165
Аллаева Г.Ж.	
THE IMPORTANCE OF STRESS TESTING AND ITS IMPLEMENTATION IN COMMERCIAL BANKS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	169
Mamatova Sevara	
MINTAQADA SANOAT KORXONALARI SALOHİYATI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION KO'RSATKICHLARI	175
Nabiyev G'ulom Abdusalomovich	
IJTIMOİY SOHA INVESTISIYA LOYIHALARINI DAVLAT–XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA MOLIYALASHTIRISHDA RISKLARNI BOSHQARISHNING XORIY TAJRIBALARI	185
Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
YASHIL BANK MAHSULOTLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ISTIQBOLLARI.....	189
Mahmudov Ulug'bek Davronovich	
KICHIK BIZNESDA XUSUSIY VA UMUMIY AXBOROT TIZIMLARI INTEGRATSIYASI	193
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	197
Mamatkulova Nadira Maxkamovna	
JAHON AMALIYOTIDA TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNING KONSEPTUAL YO'NALISHLARI.....	203
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ МАЛОГО БИЗНЕСА КАК ФАКТОР ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛЁНОЙ” ЭКОНОМИКЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	210
Бозорова Озода Рахимовна	
ТЕМИРБЕТОН КО'РРИКЛАРДАГИ BURDALANGIN BETONDAN OLINGAN CHAQIQ TOSHNI KOMPLEKS TADQIQOT QILISH.....	222
Salixanov Saidxon Salixanovich, Kenjayev Temurbek Olimjonovich	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKDA YASHIRIN IQTISODIYOTNI ANIQLASH USULLARI VA SOF FOYDA KO'RSATKICHIDA AKS ETISH YO'LLARI.....	226
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich	
MAMLAKATIMIZ BANKLARIDA FOIZ RISKILARI MUAMMOLARI VA ILMIY-TAHLILI	230
Isakov.J.Ya	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI EKSPORTGA YO'NALTIRISHDA IQTISODIY BARQARORLIK TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI VA BAHOLASH MEZONLARI	238
Faxriddinov Bahriddin	

TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY VA KIMYOVIY TOLALARNING IQTISODIY AFZALLIKLARI	243
Raximov Furqat Jalolovich	
BUXORO VILOYATIDA CHARM-POYABZAL TARMOG'I RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH STRATEGIYASI.....	249
Rahmonov Xurshid Xayriddinovich, Atoyeva Mehriqo Ilhom qizi	
KORXONALARDA BUXGALTERIYA HISOBI VA UNI YURITISH TARTIBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	254
M.I.Murodova	
SOLIQ SIYOSATI ORQALI AHOLI DAROMADLARINI RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI.....	258
Uzoqov Suhrobjon Do'smat o'g'li	
INNOVATSION VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA LOGISTIK XIZMATLAR KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGI TAHLILI.....	264
Xalimov Javlonbek Shaxriyorovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SOLIQLARNI UNDIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	271
Muxammadov Nodir Karimovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATIDA EKSPORTBOP MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQRISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	277
Boymirzayev Zokirjon Mashrabboyevich	
IQTISODIYOT VA TA'LIM BOSHQARUVI: O'ZBEKISTONDA TA'LIM BRENDDINGI UCHUN IQTISODIY JIHATLAR.....	282
Dilfuza Shokirova	
OLIY TA'LIM SOHASIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	291
Raximjonova Shohsanam Baxodirovna	
O'ZBEKISTON BANKLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI INSON KAPITALI RIVOJI BILAN UYG'UNLASHTIRISH: INSTITUTSIONAL YONDASHUV.....	295
Xushvaqto'v Nodirbek Nomoz o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA MOLIYAVIY STRESS-TEST TIZIMINI YARATISH METODOLOGIYASI	299
Zaynutdinov Ismoil Samariddin o'g'li	
HOZIRGI SHAROITDA BANK FAOLIYATIDA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING INSTITUTSIONAL MEXANIZMLARI	303
Malikova Dilrabo Muminovna, Shakarova Kumush Faxriddin qizi	
ENSURING SECURITY IN THE DIGITAL WORLD: HOW THE INSURANCE INDUSTRY CAN COUNTER CYBERATTACKS	308
D.D. Omonova	
JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZO BO'LISH JARAYONIDA Budget–SOLIQ SIYOSATINI ISLOH QILISH MASALALARI	314
Hojiakbar Zaynabidinov	
SILINDRSIMON KAMERADA QATLAMLI CHIGITLAR AYLANMA HARAKATINING TAHLILI.....	319
No'monov Mirjalol Abdumalik o'g'li	
IPAKCHILIK KLASSTERLARI ASOSIDA TARMOQNI O'RTA MUDDATLI RIVOJLAN TIRISH STRATEGIYASI.....	325
Xudoykulov Mamarasul Radjabovich	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	332
Shermamatov Sirojiddan Xaydarovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM IQTISODIYOTINING RAQAMLI MARKETING ORQALI RIVOJLANISH YO'LLARI.....	335
Egamberdiyev Muzaffar	
РОЛЬ ЦИФРОВЫХ РЕШЕНИЙ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА «БЕЗОПАСНЫЙ ГОРОД»	339
Иминов Акбаржон Одилжонович	

IQTISODIY TIZIM VA INSON QADRIYATI: KAPITALIZM VA GUMANIZM O'RTASIDA	345
Raxmatullayev Sarvar Nazar o'g'li, Abdukarimova Muborak Sharaf qizi, Madrakhimova R. G.	
O'ZBEKISTONDA QULAY INVESTITSIYA MUHITINI SHAKLLANTIRISH VA INVESTITSIYALAR JALB ETISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	350
Yusupov Muxiddin Soatovich	
KONSOLIDATSIYALASHGAN MOLIYAVIY HISOBOT MA'LUMOTLARINI TAHLIL QILISH MASALALARI	358
Avazov Ilhom Ravshanovich	
YANGI TUZILISHLI IKKI QATLAMLI TRIKOTAJ TO'QIMALARINI OLISH USULLARI	363
S. Saparova, M. Musaeva, M.Mirsadikov, M.Mukimov	
KVANT MUHITIDA AXBOROTNI HIMOYALASHGA XIZMAT QILUVCHI MULTIPLEKSER TUZILMASI	370
Safoyev Nuriddin Najmiddin o'g'li	
ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR: KO'P QATLAMLI IQTISODIY MEXANIZMLAR, INNOVATSION INFRATUZILMA VA INSTITUSIONAL UYG'UNLIKNING KONSEPTUAL TAHLILI	377
Kuziev Ravshan Ramazonovich	
SANOAT HAMKORLIGINING ILG'OR TAJRIBALARI VA ULARNI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA INTEGRATSIYA QILISH YO'LLARI	385
Boyturayev Olimjon Urayimovich	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI	392
Akbarov G'ayratjon Ne'madjonovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA YILQICHILIK VA TUYACHILIKNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARINI ARIMA MODEL ASOSIDA PROGNOZLASH	396
Sabit Gabbarov Nietali'evich	
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSALARIDA AUTSORSING FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR	402
Xamidov Anis Choriyevich	
NEXUS BETWEEN RENEWABLE ENERGY USE AND GDP GROWTH IN UZBEKISTAN	407
Xalimjonov Nurbek Ulug'bek o'g'li, Toxirov Shodiyor Zafar o'g'li, Jumamuratov Sultanbek Ilyosovich	
MOLIYAVIY SALOHİYATNI OSHIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	415
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
O'ZBEKISTON O'RMON XO'JALIGIDA INNOVASION MOLIYALASHTIRISH: NORMATIV TAYANCH, BOZOR INSTRUMENTLARI VA EKOTIZIM XIZMATLARI	420
Mamatqulova Muxlisaxon Mamirjanovna	
SERVIS IQTISODIYOTIDA ISH BILAN BANDLIK SHAKLLARI TRANSFORMATSIYASINI TADBIQ QILISHGA METODOLOGIK YONDASHUV	425
Abdusaidov Akmal Abduvaliyevich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA TURIZMNING O'RNI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	431
Kuymuratova Matlubaxon Abdimanabovna	
МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ «ЗЕЛЁНОГО» ФИНАНСИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ	436
Мирдовидов Бахтиер Кобилевич	
MILLIY IQTISODIYOT UCHUN INVESTITSIYA RESURSI SIFATIDA UY XO'JALIKLARI JAMG'ARMALARINI RIVOJLANTIRISH	443
Bayxonov Baxodirjon Tursunbayevich	
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TIZIMLARI HIMOYA VOSITALARINI SUN'IY INTELLEKT BILAN INTEGRATSIYALASH MUAMMOLARI	448
Bozorov Suhrobjon Mumin o'g'li	

SANOAT KORXONALARIDA KPI TIZIMINI JORIY QILISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	453
Tursunov Orifali Samandarovich	
IQTISODIY BARQARORLIKGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	457
Abdullayeva Sevaraxon Xasanovna	
ZARAFSHON MINTAQASI HUDUDLARIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHALARI O'RTASIDAGI MUTANOSIBLIKNI TA'MINLASH ISTIQBOLLARI	463
Murtazayev Isabek Bazarbayevich	
YUQORI SAMARALI PAXTA TOZALAGICHDA MAYDA IFLOSLIKLARNI AJRATISH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH VA UNING OPTIMAL PARAMETRLARINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH ASOSIDA ANIQLASH.....	471
Mirzakarimov Mirsharoffiddin Mirzaabdurahimovich	
MAHSULOTLAR RAQAMLI PASPORTI EKOTIZIMI VA UNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI.....	478
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
ВЛИЯНИЕ РАЗЛИЧНЫХ МОЮЩИХ СРЕДСТВ И МЕТОДОВ НА ПОКАЗАТЕЛИ КАЧЕСТВА НАТУРАЛЬНЫХ ШЕРСТЯНЫХ ВОЛОКОН.....	484
Собиров ДаниёрХолмуродович	
СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	490
Киличева Феруза Бешимовна	
KICHIK BIZNESNING BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA SAMARALI OMILLARDAN FOYDALANISH NAZARIYASI	495
Imomnazarov Xurshid Ozodbekovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI BAHOLASH INDIKATORLARI VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	499
Abdusalamov Olimjon Eshmirzayevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM SOXASIGA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMINI TA'SIRI.....	504
Yuldashev Kodirjon Mamadjanovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT BUDJETI XARAJATLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH METODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	508
Shernayev Akbar Aqmirzayevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI KAMAYTIRISH YO'LLARI	514
Adilov Mirkomil Miralimovich	
IDORALARARO INTEGRATSIYANING NAZARIY MODELLARI VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI AHAMIYATI	520
Ashirov Jamolbek Shuxrat o'g'li	
MO'RT MATERIALLARNI MEXANIK KESIB ISHLOV BERISHDA ASBOB YUZASIDA KUZATILADIGAN YEYILISH	526
Allanazarov Akmal Abdulxaqovich, Axmedov Azamat Xaitovich, Shakirov Shuhrat Musayevich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SOLIQ MONITORING TIZIMINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	530
Lukmanov Kahramon Abdurahmanovich	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA XORIJIY TAJRIBALAR	534
Yuldashov Isomiddin Sidiqovich	
KICHIK BIZNESNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING KREDIT SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	540
Norqobilova Nargiza Abdiquodirovna	

PNEVMOTRANSPORT TIZIMIDAGI PNEVMOQUVUR TIRSAK MATERIALINI YAXSHILASH ORQALI PAXTA SIFATIGA TA'SIRINI O'RGANISH	546
Boltabayev Bekzod Egamberdiyevich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING EKOLOGIK AKTIVLARINI HISOBGA OLISH	549
Mirzayev Komiljon Abdullajonovich	
DEHQON XO'JALIKLARIDA YER RESURSLARIDAN FOYDALANISHNING EKOLOGIK XAVFSIZLIGI VA UNING BAHOLASH USULLARI.....	553
Axmatov Abutolibxon Ochilxon o'g'li	
XUSUSIYLASHTIRILGAN KORXONALARDA KORPORATIV BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MOLIVAVIY NATIJADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	557
Asomidinova Moxigulbonu Oybek qizi	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION JOZIBADORLIKNING ORTIB BORISHI JAHON MIQYOSIDA JORIY ETILAYOTGAN BUSINESS READY REYTINGIDAGI BAHOLASH NATIJALARIDA YAQQOL NAMOYON BO'LMOQDA.....	562
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Raxmonov Doniyor Ixtiyorjon o'g'li, Ortiqova Niginabonu Alisher qizi, Raxmonov Jo'rabek Hamroyevich	
QISHLOQ XO'JALIGI SOHASIDA INVESTITSIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI VA RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI.....	570
Nilufar Mengqobilovna Xudayberdieva	
MAGNEZIAL BOG'LOVCHI MATERIALLAR ISHLAB CHIQRISHDA SANOAT CHIQUINDILARNI FOYDALANISHNING DUNYO VA O'ZBEKISTON MIQYOSIDAGI HOLATI	574
Rahimjon Jalilov Ravshanbek o'g'li, Orazimbetova Gulistan Jaksilikovna	
KORXONALAR ISHLAB CHIQRISH POTENSIALINING XUSUSIYATLARI VA UNDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI	578
Jalilov Bahrom Sotiboldievich	
O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV SUG'URTA INSTITUTINING RIVOJLANISH ZARURATI VA UNING IJTIMOY-IQTISODIY AHAMIYATI.....	583
Ravshanova Mohinur O'rolovna	
INNOVATIVE APPROACHES TO IMPROVING STUDENTS' DIGITAL COMPETENCE	588
Jalqasbayev Sultanbek Tayrbek uli	
KREATIV TURIZMDA YANGI TAJRIBALAR YARATISH: IJODIY KLASTERLAR, MAHALLIY HUNARMANDCHILIK VA IMMERSIV TEXNOLOGIYALAR ROLI	593
Hamzayeva Dilfuza Samarovna	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI EKSPORT SALOHİYATINI BOSHQARISHNING ZARURIYATI VA AHAMIYATI	599
Salimjonova Zilolaxon Salimjon qizi	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH UCHUN FOYDALANILADIGAN MOLIVAVIY MAHSULOTLAR	605
Nazarova Umida Mamadali qizi	
CREDIT RISK MANAGEMENT AND PROFITABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN AN EMERGING MARKET: THE CASE OF UZBEKISTAN	609
Ruzmamat Khudayberganov Shokirjon ugli, Sobirov Yuldoshboy Ruzimboevich, Nodirbek Fayzullaev Baxtiyor Ugli	
PAXTA XOMASHYOSIDAGI IFLOSLIKLARNI TOZALASHDA UNUMDORLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OPTIMAL PARAMETRLARNI ANIQLOVCHI MATEMATIK MODEL.....	616
Karimov Abdusamat Ismonovich, Imomnazarova Nurjaxon	
ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО КАК ИНСТРУМЕНТ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО И ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	621
Муродбек Болтабоев	

YOSHLAR TADBIRKORLIGINI MOLIYALASHTIRISHDA MAVJUD MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	626
Valiev Umid Gulamovich	
TURIZM SOHASIDA MARKETING STRATEGIYALARINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	631
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
HR MARKETING STRATEGIYALARINING KORXONA SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	635
Adilova Zulfiya Djavdatovna	
ISHLAB CHIQARISH KORXONALARIDA MARKETING TADQIQOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	641
Musayeva Shoira Azimovna	
ЭМПИРИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЗРЕЛОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА И ЦИФРОВИЗАЦИИ В МАЛОМ И СРЕДНЕМ БИЗНЕСЕ УЗБЕКИСТАНА	646
Джуманиязова Сабина Михайловна	
MAMLAKATIMIZDA INKLYUZIV TURIZMNI RIVOJLANTIRISH: ISTIQBOLLAR VA STRATEGIK YO'NALISHLAR	654
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
SYNTHESIS OF FLAME-RESISTANT NANOCOMPOSITE COATINGS, THEIR THERMO-MECHANICAL PROPERTIES, AND PRACTICAL APPLICATION IN THE EVALUATION OF HEAT RESISTANCE	658
Tosheva Dilfuza Farxodovna, Siddikov Ikrom Iminjonovich, Rakhimov Firuz Fazlidinovich	
TELEKOMMUNIKATSIYA KORXONALARI FAOLIYATIDA RAQAMLI TEXNIKA VA TEXNOLOGIYALARNING O'RN'I	663
Xusanov Durbek Nishanovich	
ИССЛЕДОВАНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЖЕЛЕЗОБЕТОННОЙ ТОНКОСТЕННОЙ КОНСТРУКЦИИ С ГРУНТОВЫМ МАССИВОМ В УСЛОВИЯХ ПОЛЗУЧЕСТИ	667
Уринов Адхамджан Акбарович	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	673
Qurbonov Nuriddin Ro'ziqulovich	
BOLALAR KIYIMI TEXNOLOGIYASIDA XAVFSIZLIK TALABLARI	679
Ergasheva Rashida Abdug'anievna	
AUDITNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA HISOBOT SANASIDAN KEYINGI HODISALAR AUDITI	683
Muydinov Erkin Djamaldinovich	
YANGI KELAJAK UCHUN RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QAMRAB OLISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR	689
Jalilov Sherzod Kaxramanovich	
TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARI RAQOBATBARDOSHLIGINI KO'P OMILLI BOG'LANISHLAR ASOSIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISH YO'LLARI	693
Xonkeldiyeva Komilaxon Ravshanjon qizi	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MEHNAT BOZORI VA BANDLIKNING TRANSFORMATSIYASI: GLOBAL TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR	697
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
К ВОПРОСУ РАСЧЕТА ПАРАМЕТРОВ КРОМОК ПРИ ВЫСОКОЧАСТОТНОЙ СВАРКИ ТРУБНОЙ ЗАГОТОВКИ ИЗ ФЕРРОМАГНИТНОГО МАТЕРИАЛА	704
Заиркулов Элёр Ёқубжон ўғли	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA XARAJATLARNI KAMAYTIRISHGA UMUMIY YONDASHUVLAR	708
Saidova Kamola Xoshimovna	

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ И МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ НА ПРОИЗВОДСТВО ПРОДУКЦИИ	713
Минутдинова Лилия Тагировна	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA EKSPORT SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING INSTITUTSIONAL VA TARKIBIY OMILLARI EMPIRIK TAHLILI	719
Raximov To'xtabek Jumaboyevich	
BOZOR IQTISODIYOTIDA ISH HAQI, FOYDA, FOIZ VA RENTA DAROMADLARI TAHLILI	724
Sayitbayev Shermirza Datkamirzayevich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MARKETING VA LOGISTIKA FAOLIYATINI BOSHQARISH.....	728
Djurayev Bekzod Bekmatovich	
ELEKTRON TIJORATDA MA'LUMOTLAR (BIG DATA) VA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA RAQOBAT USTUNLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI	733
Baymuradov Shoxrux Mahmudovich	
SUG'URTA TASHKILOTLARI FAOLIYATINING NAZARIY ASOSLARI, MOHIYATI, ZARURLIGI VA VUJUDGA KELISH SHART-SHAROITLARI	738
Yakubov Dilshod Kamildjanovich	
ILG'OR XORIJ TAJRIBALARIDAN O'ZBEKISTON AMALIYOTIDA FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	745
Shodmonov Bahodir Sherkulovich	
BANKLARDA MOLIYAVIY MEXANIZM VA UNING KORPORATIV BOSHQARUVDAGI AHAMIYATI.....	752
Temirov Abdulaziz Alimjanovich	
RAQOBAT MAHSULOTLARINI BOZOR TALABIGA MOSLASHTIRISHNING OMILI SIFATIDA.....	757
Saidakbarov Xusniddin Abdusalomovich	
REKURSIV FUNKSIYA YORDAMIDA TAKOMILLASHTIRILGAN TUBLIKKA SINASH ALGORITMI.....	762
Mardiyev Ulugbek Rasulovich	
XARAJATLAR VA TANNARX, ULARNING MAZMUNI VA TAVSIFI	768
Xudoyberdiyev Odiljon Egamberdi o'g'li	
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TIJORAT BANKLARIDA MEHNATNI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	775
Yusupova Madina Abduvarisovna	
MOLIYAVIY INSTRUMENTLAR AUDITINI RIVOJLANTIRISH.....	781
Maxmudov Saidjamol Qadirjanovich	
RIVOJLANGAN MAMLUKATLARDA SUG'URTA INSTITUTLARI TOMONIDAN XIZMATLARNI KO'RSATISH TAJRIBASI	788
Sherov Sanjar Radjabovich	
МЕТОДЫ ОЦЕНКИ ВЛИЯНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ СТАНДАРТОВ И НОРМАТИВОВ НА ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ.....	794
Бекбосынов Айдос Куралбаевич	
GRAVITATSION ENERGIYA SAQLASH QURILMASINING ISH JARAYONINI MODELLASHTIRISH ORQALI TAHLIL QILISH	798
Bekishev Allabergen Yergashevich, Kurbonov Najmiddin Abduxamidovich, Raximov Azamat Quдрat o'g'li, Yarashev Javlon Asadilla o'g'li	
HOVUZ FONDI – MUHIM ISHLAB CHIQRISH VOSITASI (YOXUD UNING IQTISODIY MOHIYATI, TURKUMLANISHI VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH USLUBINI SHAKLLANTIRISH HAMDA OSHIRISH YO'NALISHLARI)	803
Dusmuratov Raxmon Radjabbay o'g'li	
DAVLAT MOLIYA NAZORATI TIZIMIDA RAQAMLASHTIRISH MUAMMOLARI	810
Hakimov Nodir Nazarovich	

GLOBAL IQTISODIY SHOKLARNING ASOSIY MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI (YAIM, INFLYATSIYA, BANDLIK, TO'LOV BALANSI).....	815
Suvonov Tolmasjon Faxritdinovich	
SUG'URTA KOMPANIYASI MOLIYAVIY XAVFSIZLIGINING KONSEPTUAL MODELI.....	821
Nosirov Jasur Tursunpulotovich	
ВЛИЯНИЕ БРЕНДОВОЙ СТРАТЕГИИ НА ЭКСПОРТНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ АВТОМОБИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	826
Бобоев Л. Кадрухужа Джураходжаевич	
BILIM VA KOMPETENSIYALAR TIZIMI SAMARADORLIGI ASOSIDA BOZOR RIVOJLANISHI VA RAQOBATBARDOSHLIKNI PROGNOZLASH USULLARI.....	832
Bozorova Madina Raxmat qizi	

BILIM VA KOMPETENSIYALAR TIZIMI SAMARADORLIGI ASOSIDA BOZOR RIVOJLANISHI VA RAQOBATBARDOSHLIKNI PROGNOZLASH USULLARI

Bozorova Madina Raxmat qizi

Qarshi davlat universiteti

Mustaqil tadqiqotchisi

m.bozorova@asianuniversity.uz

Annotatsiya. Ushbu tadqiqotda bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligining bozor rivojlanishi hamda raqobatbardoshlikka ta'siri tahlil qilinadi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda inson kapitali, bilimlar bazasi va kasbiy kompetensiyalar iqtisodiy o'sishning muhim omili sifatida qaraladi. Tadqiqot doirasida bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligini baholash mezonlari ishlab chiqilib, ularning bozor rivojlanishiga ta'siri ekonometrik va ssenariyli prognozlash usullari asosida o'rganiladi. Shuningdek, raqobatbardoshlikni oshirishda innovatsion yondashuvlar, raqamli transformatsiya va ta'lim tizimining roli yoritiladi. Tadqiqot natijalari asosida bozor rivojlanishi va raqobatbardoshlikni prognozlashning amaliy mexanizmlari hamda strategik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: bilimlar iqtisodiyoti, kompetensiyalar, inson kapitali, bozor rivojlanishi, raqobatbardoshlik, prognozlash, ekonometrik model, innovatsiyalar, raqamli iqtisodiyot, ta'lim tizimi.

Abstract. This study analyzes the impact of the efficiency of the knowledge and competency system on market development and competitiveness. In modern economic conditions, human capital, knowledge base, and professional competencies are considered key drivers of economic growth. The research develops criteria for evaluating the effectiveness of knowledge and competency systems and examines their influence on market development using econometric and scenario-based forecasting methods. Furthermore, the role of innovation, digital transformation, and the education system in enhancing competitiveness is highlighted. Based on the findings, practical mechanisms for forecasting market development and improving competitiveness are proposed, along with strategic recommendations.

Keywords: knowledge economy, competencies, human capital, market development, competitiveness, forecasting, econometric model, innovation, digital economy, education system.

Аннотация. В данном исследовании анализируется влияние эффективности системы знаний и компетенций на развитие рынка и конкурентоспособность. В современных экономических условиях человеческий капитал, база знаний и профессиональные компетенции рассматриваются как ключевые факторы экономического роста. В рамках исследования разработаны критерии оценки эффективности системы знаний и компетенций, а также изучено их влияние на развитие рынка с использованием эконометрических и сценарных методов прогнозирования. Кроме того, освещается роль инновационных подходов, цифровой трансформации и системы образования в повышении конкурентоспособности. На основе результатов исследования предложены практические механизмы прогнозирования развития рынка и повышения конкурентоспособности, а также сформулированы стратегические рекомендации.

Ключевые слова: экономика знаний, компетенции, человеческий капитал, развитие рынка, конкурентоспособность, прогнозирование, эконометрическая модель, инновации, цифровая экономика, система образования.

KIRISH

Zamonaviy globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayverlaridan biri sifatida bilim va kompetensiyalar tizimining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bugungi kunda an'anaviy resurslarga asoslangan iqtisodiyot o'rnini bilimlarga asoslangan iqtisodiyot egallab, unda inson kapitali, innovatsion salohiyat va kasbiy kompetensiyalar hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu

nuqta nazardan, bilim va kompetensiyalar tizimining samaradorligini oshirish nafaqat alohida korxonalar, balki milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bozor munosabatlarining chuqurlashuvi va global raqobatning kuchayishi sharoitida iqtisodiy subyektlarning raqobatbardoshligi ko'p jihatdan ularning bilimlarni yaratish, uzatish va amaliyotga joriy etish qobiliyatiga bog'liq. Shu bilan birga, kompetensiyalarning rivojlanish darajasi mehnat unumdorligi, innovatsion faoliyat va iqtisodiy samaradorlikni belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Bu esa bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligini baholash hamda uning bozor rivojlanishi va raqobatbardoshlikka ta'sirini chuqur o'rganishni taqozo etadi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, hozirgi kunda iqtisodiy tizimlarda yuz berayotgan tarkibiy o'zgarishlar, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va innovatsion faoliyatning jadallashuvi sharoitida an'anaviy baholash va prognozlash usullari yetarli darajada samarali natija bermayapti. Shu sababli, bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligi asosida bozor rivojlanishi va raqobatbardoshlikni prognozlashning yangi, kompleks yondashuvlarini ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda. Tadqiqotning maqsadi – bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligini baholash asosida bozor rivojlanishi hamda raqobatbardoshlikni prognozlash usullarini takomillashtirishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: bilimlar iqtisodiyoti va kompetensiyalar tizimining nazariy asoslarini tahlil qilish; ularning samaradorligini baholash mezonlarini ishlab chiqish; bozor rivojlanishi va raqobatbardoshlikka ta'sirini ekonometrik hamda ssenariyli prognozlash usullari orqali aniqlash; amaliy tavsiyalar va strategik yo'nalishlarni shakllantirish. Tadqiqot obyekti sifatida bilim va kompetensiyalar tizimi hamda uning iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga ta'siri tanlangan. Tadqiqot predmeti esa ushbu tizim samaradorligini baholash va prognozlash mexanizmlaridan iborat. Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli yondashuv, iqtisodiy-statistik tahlil, ekonometrik modellashtirish va ssenariyli prognozlash usullaridan foydalanildi. Tadqiqot natijalari bilim va kompetensiyalar tizimini rivojlantirish orqali bozor rivojlanishini jadallashtirish va milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So'nggi yillarda bilimlar iqtisodiyoti va kompetensiyalar tizimining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng o'rganilmoqda. Xususan, bilimlar iqtisodiyoti tushunchasi ilk bor Peter Drucker tomonidan ilgari surilib, unda bilim asosiy ishlab chiqarish omili sifatida talqin etilgan [1]. Ushbu yondashuv keyinchalik iqtisodiy tizimlarning transformatsiyasi va innovatsion rivojlanish nazariyalarida keng qo'llanila boshlandi. Inson kapitali nazariyasi doirasida Gary Becker bilim va ko'nikmalarni iqtisodiy o'sishning muhim manbai sifatida asoslab bergan [2]. Unga ko'ra, ta'lim va malaka oshirishga yo'naltirilgan investitsiyalar mehnat unumdorligini oshirib, iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi. Shuningdek, Theodore Schultz ham inson kapitalining iqtisodiy rivojlanishdagi rolini chuqur tahlil qilgan [3]. Bilim va innovatsiyalar o'rtasidagi bog'liqlik Paul Romer tomonidan ishlab chiqilgan endogen o'sish nazariyasida o'z aksini topgan [4]. Ushbu nazariyaga ko'ra, bilimlar va innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning ichki omili sifatida qaraladi va ular orqali uzoq muddatli barqaror rivojlanishga erishish mumkin. Kompetensiyalar yondashuvi esa zamonaviy menejment va ta'lim tizimida muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. David McClelland kompetensiyalarni an'anaviy bilim baholash tizimiga alternativ sifatida taklif etgan [5]. Keyinchalik Richard Boyatzis kompetensiya modelini ishlab chiqib, ularni samaradorlikni baholash vositasi sifatida taklif etgan [6]. Raqobatbardoshlik nazariyasi doirasida Michael Porter milliy va korporativ darajada raqobat ustunliklarini shakllantirish omillarini tahlil qilgan [7]. Uning fikricha, bilimlar, innovatsiyalar va malakali kadrlar raqobatbardoshlikni ta'minlovchi asosiy determinantlar hisoblanadi. Zamonaviy tadqiqotlarda raqamli iqtisodiyot va bilimlar tizimi o'rtasidagi bog'liqlik ham keng o'rganilmoqda. World Bank hamda OECD hisobotlarida bilimlarga asoslangan iqtisodiyotning rivojlanish darajasi mamlakatlarning global raqobatbardoshligiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan [8], [9]. Mahalliy olimlar tomonidan ham xizmatlar sektori, inson kapitali va innovatsion rivojlanish masalalari tadqiq etilgan bo'lib, ularda bilim va kompetensiyalar tizimini takomillashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyatlari asoslab berilgan [10]. Shu bilan birga, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligini baholash asosida bozor rivojlanishi va raqobatbardoshlikni prognozlash masalalari yetarli darajada kompleks o'rganilmagan. Ayniqsa, ekonometrik va ssenariyli yondashuvlarni integratsiyalashgan holda qo'llash orqali prognozlash mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy muammo sifatida qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligi asosida bozor rivojlanishi hamda raqobatbardoshlikni prognozlashning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganish uchun kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi tizimli yondashuv, iqtisodiy-statistik tahlil, ekonometrik modellashtirish va ssenariyli prognozlash usullarining integratsiyasiga asoslanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ijtimoiy rivojlanish qonuniyatlarini ilmiy bilish va ulardan foydalanish prognozlar bilan chambarchas bog'liq. Prognoz - ob'ektning kelajakdagi mumkin bo'lgan holatlari, ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarni amalga oshirishning muqobil usullari va vositalari va mavjud tahdidlarning oldini olish to'g'risida ilmiy asoslangan mulohazalar.

Prognozni tavsiflash uchun uning asosiy xususiyatlarini ko'rib chiqaylik:

- bashorat umuman voqelikning natijasidir, bashoratda aks ettirilgan kelajak esa sabab va shartlar majmuasining natijasidir. Prognoz bashorat qilingan hodisaning o'zgarishiga olib keladigan real sharoit va qarama-qarshiliklarni aks ettiradi. Prognoz - bu empirik ma'lumotlar va asosli taxminlardan olingan xulosalar natijasi bo'lib, u kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari to'g'risida asosli xulosani ifodalaydi;

- real hodisalar natijasida kelajak ehtimoli tasodif elementiga ega. Tasodifan hodisalarning ichki namunasi sifatida qaraladi. Shuning uchun prognoz hodisaning yuzaga kelish ehtimoli darajasi va xavfsizlikka tahdidlarni baholashga ega bo'lishi kerak;

- kelajak potentsialiga ega bo'lgan prognoz haqiqatning turli belgilaridan ta'sirlanadi yoki bu belgilarni modellashtiradi. Rivojlanishning o'rganilgan qonuniyatlari bo'lmasa, bashorat qilish uchun naqshlar haqidagi gipoteza qo'llaniladi;

- bashoratni tayyorlash uchun, shu jumladan kelajakni miqdoriy baholash uchun miqdoriy va sifatli ilmiy tadqiqotlar talab etiladi;

- bashorat rejalashtirish uchun ko'rsatma bo'lib, rejani tayyorlash uchun tadqiqot asoslarini belgilaydi;

- prognoz variantli xarakterga ega va ko'p variantli;

- bashoratning vaqtinchalik va fazoviy gorizontlari ko'rib chiqilayotgan hodisaning xususiyatiga bog'liq; iterativ, ya'ni takrorlanuvchi va uzluksiz jarayon sifatida qulay;

- prognozni ishlab chiqishda aniq vazifalar qo'yilmaydi va tafsilotlar chiqarib tashlanmaydi;

- prognozning to'g'riligi vaqt bilan tasdiqlanadi;

- prognozni ishlab chiqishda mutaxassisdan ob'ektivlik va ilmiy yaxlitlikka rioya qilish talab qilinadi, o'tmish, hozirgi va kelajakni baholashda sub'ektivlikka yo'l qo'yilmaydi. Ijtimoiy rivojlanish qonuniyatlarini ilmiy bilish va ulardan foydalanish prognozlar bilan chambarchas bog'liq. Prognoz - ob'ektning kelajakdagi mumkin bo'lgan holatlari, ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarni amalga oshirishning muqobil usullari va vositalari va mavjud tahdidlarning oldini olish to'g'risida ilmiy asoslangan mulohazalar.

Prognozni tavsiflash uchun uning asosiy xususiyatlarini ko'rib chiqaylik:

- bashorat umuman voqelikning natijasidir, bashoratda aks ettirilgan kelajak esa sabab va shartlar majmuasining natijasidir. Prognoz bashorat qilingan hodisaning o'zgarishiga olib keladigan real sharoit va qarama-qarshiliklarni aks ettiradi. Prognoz - bu empirik ma'lumotlar va asosli taxminlardan olingan xulosalar natijasi bo'lib, u kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari to'g'risida asosli xulosani ifodalaydi;

- real hodisalar natijasida kelajak ehtimoli tasodif elementiga ega. Tasodifan hodisalarning ichki namunasi sifatida qaraladi. Shuning uchun prognoz hodisaning yuzaga kelish ehtimoli darajasi va xavfsizlikka tahdidlarni baholashga ega bo'lishi kerak;

- kelajak potentsialiga ega bo'lgan prognoz haqiqatning turli belgilaridan ta'sirlanadi yoki bu belgilarni modellashtiradi. Rivojlanishning o'rganilgan qonuniyatlari bo'lmasa, bashorat qilish uchun naqshlar haqidagi gipoteza qo'llaniladi;

- bashoratni tayyorlash uchun, shu jumladan kelajakni miqdoriy baholash uchun miqdoriy va sifatli ilmiy tadqiqotlar talab etiladi;

- bashorat rejalashtirish uchun ko'rsatma bo'lib, rejani tayyorlash uchun tadqiqot asoslarini belgilaydi;

- prognoz variantli xarakterga ega va ko'p variantli;

- bashoratning vaqtinchalik va fazoviy gorizontlari ko'rib chiqilayotgan hodisaning xususiyatiga bog'liq; iterativ, ya'ni takrorlanuvchi va uzluksiz jarayon sifatida qulay;

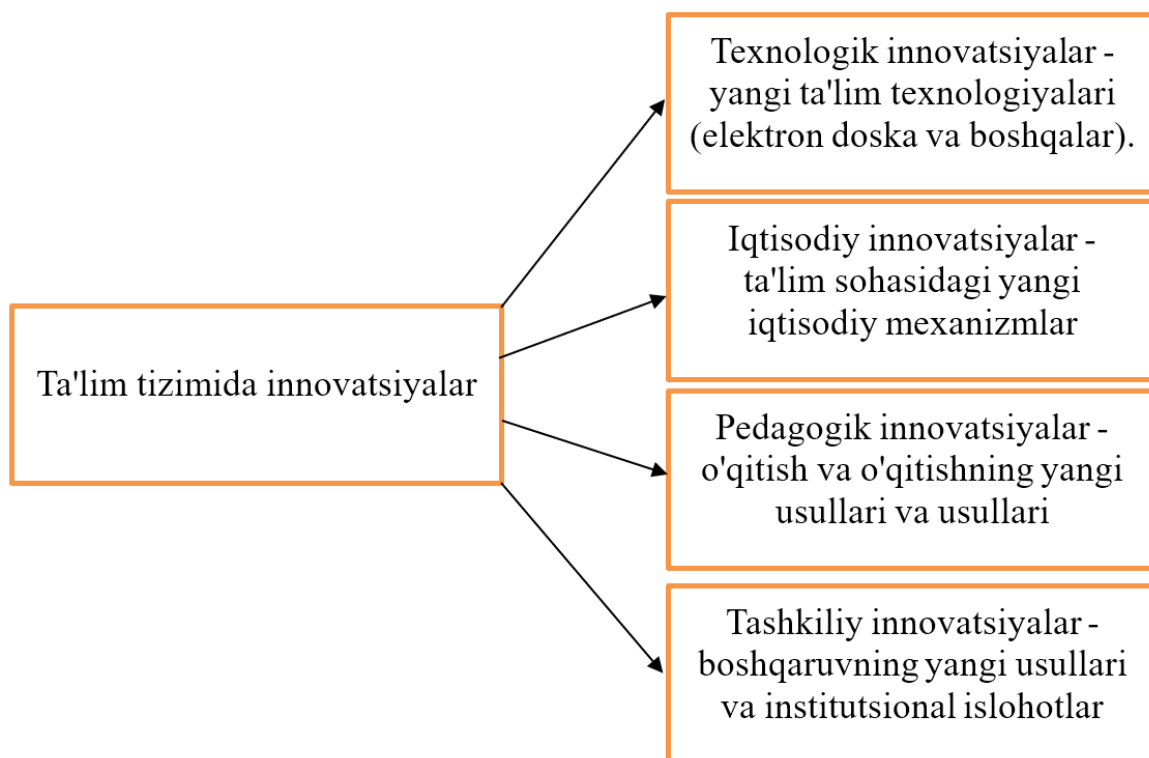
- prognozni ishlab chiqishda aniq vazifalar qo'yilmaydi va tafsilotlar chiqarib tashlanmaydi;

- prognozning to'g'riligi vaqt bilan tasdiqlanadi;

- prognozni ishlab chiqishda mutaxassisdan ob'ektivlik va ilmiy yaxlitlikka rioya qilish talab qilinadi, o'tmish, hozirgi va kelajakni baholashda sub'ektivlikka yo'l qo'yilmaydi.

Ta'lim xizmatlari bozorini prognozlash usullarini o'rganayotganda shuni ta'kidlash kerakki, iqtisodiyot jamiyat hayotining xarajatlar oqibati sifatida qaralishi kerak. Binobarin, iqtisodiy prognozlash iqtisodiy munosabatlarning rivojlanish tendentsiyalarini aniqlashga va ushbu rivojlanish maqsadlariga erishish uchun maqbul echimlarni topishga qaratilgan miqdoriy va sifat xarakteridagi ilmiy tadqiqotlar tizimi sifatida qaralishi kerak.

Ta'lim xizmatlari bozorini prognozlashning eng keng tarqalgan usullariga quyidagilar kiradi: ekstrapolyatsiya, normativ hisoblar, shu jumladan interpolyatsiya, ekspert baholashlari, analogiya va matematik modellashtirish (1-rasm).

1-Rasm. Texnologik, iqtisodiy, pedagogik va tashkiliy innovatsiyalarning birligi¹

Ekstrapolyatsiya - bashorat qilingan ko'rsatkichlar aniqlangan rivojlanish sxemasi asosida kelajak uchun dinamik qatorning davomi sifatida hisoblangan usul. Aslini olganda, ekstrapolyatsiya - bu bir qator ko'rsatkichlarining o'zaro bog'liqligi asosida o'tmishdagi naqsh va tendentsiyalarni kelajakka o'tkazishdir. Usul kelajakda, uning chegarasidan tashqarida qator darajasini topish imkonini beradi. Ekstrapolyatsiya, agar dinamik qator ma'lumotlari aniq va barqaror ifodalangan bo'lsa, qisqa muddatli prognozlar uchun samarali bo'ladi.

Xizmatlar hajmining mavjud o'sishidan kelib chiqib, ekstrapolyatsiya usuli bilan prognozni aniqlash uchun uning o'tgan yillardagi o'rtacha yillik o'sishini aniqlash va kelgusi davrlarga ekstrapolyatsiya qilish kerak. Quyidagi formuladan foydalanib, o'rtacha yillik o'sish sur'atini (koeffitsientini) hisoblaymiz

$$K = \sqrt[n-1]{\frac{Y_n}{Y_1}}$$

bu yerda, K - o'rtacha yillik o'sish sur'ati;

n - yillar soni;

Y_n — hisobot yilidagi pullik xizmatlar hajmi, pul birliklari;

Y_1 — bazis yilidagi pullik xizmatlar hajmi, pul birliklari.

Bizning fikrimizcha, bunday prognozlash usulini haqiqatga yaqin deb bo'lmaydi, chunki u juda kam empirik ma'lumotlarni o'z ichiga oladi va bu ma'lumotlar ta'lim xizmatlarini ko'rsatishning barcha jarayonlarini to'liq aks ettira olmaydi, ular unda ishtirok etmasdan faqat o'tgan yillardagi tendentsiyalarni davom ettiradi. Prognozlashda ekstrapolyatsiya usulidan foydalanishning keltirilgan misoli uning keng imkoniyatlarini tugatmaydi.

Sanoat iqtisodiyoti, o'zgarishlarni boshqarish nuqtai nazaridan, ommaviy mahsulotlarni samarali ishlab chiqarishni ta'minlaydigan bilim va ko'nikmalar majmuasini talab qildi. Drukerning fikriga ko'ra, "erkin sanoat jamiyati" bu quyidagi elementlarning kombinatsiyasi:

1) yirik korporatsiyalar doirasidagi ishlarni ixtisoslashtirish va integratsiyalashgan holda mexanizatsiyalashgan ommaviy ishlab chiqarish;

2) ishlab chiqarish vositalariga xususiy mulkchilik va mamlakat iqtisodiyotining avtonom korxonalariga bo'linishi;

3) korxonalar boshqaruvining menejerlar qo'lida to'planishi;

1 Muallif ishlanmasi

4) ishlab chiqarish va ayirboshlashni tartibga soluvchi rol o'ynaydigan bozor orqali turli xo'jalik birliklari va tarmoqlar faoliyatini muvofiqlashtirish.

Axborot iqtisodiyoti innovatsiyalarga yo'naltirilgan bo'lib, g'oyalarning samarali boshlanishini va yangi yechimlarni yaratishni ta'minlaydi (1-jadval).

1-jadval. G'oyalarning samarali boshlanishini va yangi yechimlarni yaratish²

Ta'lim jarayonining natijasi	Iqtisodiyot turi	
	Sanoat	Axborot
Bilim	Umumiy va maxsus kasbiy	Professional va umumiy uslubiy
Qobiliyat	Loyihalashtirish Tashkilot Foydalanish	Boshlanish Avlod Amalga oshirish
Ko'nikma	Resurslardan foydalanish samaradorligi	Innovatsiyalarni rivojlantirish

Ta'lim iqtisodiy munosabatlar majmui sifatida insonga ma'lum bir tashqi va ichki maqom berish uchun unga ta'sir qilish jarayonidir. Shaxsning maqomi insonning ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlardagi rolini belgilashda va bu roldan qanoatlanish darajasida namoyon bo'ladi. Bunday holda, ichki holat deganda shaxsning ta'lim natijasida olingan ko'nikma va bilimlardan qoniqish darajasi, shuningdek ulardan foydalanish natijalarining ta'lim xizmatini olish maqsadlariga muvofiqligi tushuniladi. Tashqi maqom deganda shaxsning ta'lim xizmatlaridan olgan ko'nikmalari, bilimlari va malakalarining xalq xo'jaligi va jamiyat ehtiyojlariga muvofiqligi tushuniladi.

Shunday qilib, ta'lim xizmatlarini ko'rsatishning iqtisodiy xavfsizligiga tahdidlarning turli xususiyatlarini tahlil qilishda iqtisodiy va matematik modellardan keng foydalanish xizmatlar ko'rsatishga qo'llaniladigan cheklashlarning har xil turlarini, shuningdek, ta'lim jarayonini takomillashtirish imkonini beradigan mezonlarni aniqlash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqotda bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligining bozor rivojlanishi hamda raqobatbardoshlikka ta'siri kompleks tarzda o'rganildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, zamonaviy iqtisodiy sharoitda bilimlar iqtisodiyoti va inson kapitalining rivojlanish darajasi iqtisodiy o'sishning muhim determinantlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, kasbiy kompetensiyalar, innovatsion faoliyat va raqamli transformatsiya darajasi bozor rivojlanishining asosiy drayverlari sifatida namoyon bo'lmoqda. O'tkazilgan tahlillar asosida bilim va kompetensiyalar tizimi samaradorligini baholash uchun ko'rsatkichlar tizimi shakllantirildi va ularning bozor rivojlanishi hamda raqobatbardoshlikka ta'siri ekonometrik yondashuvlar orqali asoslab berildi. Natijalar bilimlar darajasi va kompetensiyalar rivoji yuqori bo'lgan iqtisodiy tizimlarda mehnat unumdorligi, innovatsion faollik va eksport salohiyati yuqori bo'lishini tasdiqladi. Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan ssenariyli prognozlash yondashuvi turli rivojlanish variantlari asosida bozor rivojlanishi istiqbollari baholash imkonini berdi. Xususan, optimistik ssenariyda bilim va kompetensiyalar tizimiga yo'naltirilgan investitsiyalarni oshirish orqali iqtisodiy o'sish sur'atlarini sezilarli darajada jadallashtirish mumkinligi aniqlandi. Shu bilan birga, inert va pessimist ssenariylar iqtisodiy rivojlanishning sekinlashuvi va raqobatbardoshlikning pasayish xavfini ko'rsatib berdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Drucker P. F. The Age of Discontinuity: Guidelines to Our Changing Society. – New York: Harper & Row, 1969.
2. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. – Chicago: University of Chicago Press, 1964.
3. Schultz T. W. Investment in Human Capital. – New York: Free Press, 1971.
4. Romer P. M. Endogenous Technological Change // Journal of Political Economy, 1990.
5. McClelland D. C. Testing for Competence Rather Than Intelligence // American Psychologist, 1973.
6. Boyatzis R. E. The Competent Manager: A Model for Effective Performance. – New York: Wiley, 1982.
7. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990.
8. World Bank. World Development Report: Knowledge for Development. – Washington DC, 1999.
9. OECD. The Knowledge-Based Economy. – Paris, 1996.
10. Abdullaev Yo., Karimov Sh. Xizmatlar sohasida innovatsion rivojlanish. – Toshkent, 2020.

2 Muallif ishlanmasi

muhandislik

& iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100